

Josip Sremić

DOLAZAK I ZNAČENJE DJECE U BRAKU TE NJIHOV ODLAZAK IZ OBITELJI

Neke teoretske pretpostavke kao uvodu problematiku

Nerko je rekao da djecu treba odgajati trideset godina ranije, tj. da treba odgajati njihove roditelje. No budući da treba odnekud početi, pogledajmo najprije roditelje i njihov brak: područje ljubavi i bezuvjetnog prihvaćanja supruga, područje komunikacije, područje spolnosti. To je taj prvi dinamizam (sve ono s čime roditelji uđu u brak) koji u mnogočemu određuje daljnji put njihova braka. Jedno je od temeljnih pitanja: Jesu li bračni parovi *otvoreni* tom rastu, ili nisu? Ulaze li oni u brak s raspoloženjem spremnosti i sa sviješću da se stalno kroz brak moraju mijenjati? Rastu li oni i dalje, pošto su jedno drugome zadali riječ vjernosti i ljubavi do groba, stvorili ognjište zajedničkog života, zajedničkog rada i izgrađivanja svoje buduće obiteljske zajednice?

Ta svijest o osobnom rastu žene i muža jest nešto što bismo mogli nazvati temeljnim korijenom, temeljnom niti i stupom svakoga braka. Mi se kroz život mijenjamo i rastemo, ali se i razgrađujemo. Svakako da je dinamizam ustrajnog procesa i otvorenosti rastu bitni temelj da bi jedan bračni par mogao ispuniti sve zadatke u životu. To uzimamo kao pretpostavku, ali vidjet ćemo da je to često ona temeljna zapreka koja supruge priječi da se u zajedničkom rastu ne slože, ne snađu.

Druga važna pretpostavka jest *afektivna zrelost* supruga. Afektivnu zrelost mogli bismo definirati kao sposobnost da drugoga mogu prihvatiti onakvog kakav on jest u potpunoj realnosti, kao onoga koji je drukčiji od mene, kao onoga koji kroz sav svoj rast, kroz sve to svoje napredovanje *jest i mora* ostati drukčiji od mene; to znači da sam ga prihvatio u jed-

lora određenom stadiju njegova rasta. No ta afektivna zrelost kojom ja prihvaćam drugoga uključuje i činjenicu da to prihvaćanje ne poremeti moju nutarnju ravnotežu.

To su, dakle, preduvjeti za koje smatramo da bi ih morali imati svi koji ulaze u brak. No život nam pokazuje da to vrlo često nije tako pa zbog toga dolazi do različitih problema. Ovo predavanje želi pojasniti neke od tih problema.

Dolazak prvog djeteta

Dijete je obogaćenje i ispunjenje zajedništva. Ako netko u brak uđe zato da bi imao nekoga uza se, a isključuje dijete, Crkva to uzima kao jednu od zapreka za valjanost braka. Prihvaćanje i mogućnost roditeljstva spada u bit braka.

Žena od djetinjstva sanja svoje majčinstvo. Ona se na to sprema još kao mala djevojčica: igra se s lutkama, sprema ih, oblači, uspavljuje. Na taj se način pripravlja i uigrava u svoju životnu ulogu majke. Znači, žena dolaskom djeteta ispunjava san svojega djetinjstva, san svojega života, nešto za čim je svjesno ili podsvjesno čeznula za vrijeme životnog rasta i sazrijevanja.

To, međutim, nije slučaj kod muškaraca. Dječaci se igraju autima, vole kreativnu ulogu, igraju nogomet — vrlo će se rijetko netko od njih baviti lutkama. Da ima svojeg među, to je razumljivo i normalno, ali da se dječak igra lutkama i bebama koje simboliziraju malo dijete, na to ćemo malo kasnije doći. Već tu, dakle, dolazi do izražaja duboka različitost među spolovima koja ne prestaje ni u zrelijoj dobi.

muškarac tek kroz doživljaj da je postao roditelj počinje o tome razmišljati. Kažu da je vrlo malen postotak muškaraca koji o svojem roditeljstvu razmišljaju prije braka, osim onih koji su svestranije odgajani za takav stil razmišljanja. Većina očeva doživi svoje roditeljstvo tek pri začeću, odnosno kad žena kaže da je zatrudnjela, ili čak pri porodu djeteta. Neki smatraju da je potrebno čak nekoliko mjeseci da se muškarac privikne i doživi da je stvarno on roditelj tog djeteta.

Dolazak prvog djeteta izaziva duboke psihičke promjene u supruzima: više nisu dvoje nego troje, brak postaje zajednica, obitelj, a sve to roditelje stavlja pred zadatak novog prilagođavanja. Prije svega supruzi moraju gotovo svu svoju pažnju posvetiti tom djetetu, a nisu ni svjesni da su tako jedno drugo zanemarili. Puni su briga i strahovanja jer su neiskusni pri svakom pokretu, svakom plaču, svakom kašlju misle da će se nešto strašno ili tragično dogoditi. Postaju nervozni, ne spavaju, ne odmaraju se, ne jedu, ne razgovaraju nego se vrte samo oko djeteta. Sve se to akumulira u njima i postaje potencijalnim izvorom novih problema. (Tiho udaljavanje jedno od drugoga.)

S druge strane, dijete pozitivno koncentrira roditelje na tu »treću osobu' i tako pokreće njihov altruizam — bit svake ljubavi. (Seksualna je ljubav više egoistična.) Znači, ova duboka dimenzija ljubavi sve se više ostvaraje kroz to dijete kojemu je potrebna potpuna pažnja i darivanje. Na taj se način roditelji polako otvaraju vanjskom svijetu prema nekome tko je, kao u ovom slučaju, dio njih samih, dio i kruna njihove ljubavi — prema vlastitom djetetu. To je dragocjeno iskustvo, jer sve više otvara bračni par i jedno prema drugome i, ako su dovoljno afektivno zreli, probudit će se njihovo zajedništvo i darivanje. Jer ako netko u sebi nije razbudio altruističku ljubav ranije, doživjet će je u ženinoj trudnoći, kad je mora ljubiti drukčije, te kroz brigu za vlastito dijete.

St.tz- prema djetetu

Dakle, na duševno-afektivnom području, dolazak prvog djeteta znači velika promjenu. Prije svega dijete mora biti prihvaćeno. Prihvaćanje je bitan element o kojem ovisi hoće li obiteljski trokut biti ozračen ljubavlju ili će biti opterećenje. Taj osnovni stav prihvaćanja, odnosno neprihvaćanja djeteta, ili prihvaćanja iz nužde, ima presudnu ulogu u razvoju djeteta i supruge.

Dijete je *nova osobnost* koju moramo nužno prihvatiti i to onakvu kakva jest. Ono je takva osobnost koju nismo mi birali; nismo u njegovu birani" sudjelovali onako kako smo odabirali bračnog druga. Tamo, koliko pod je posrijedi bilo zaljubljanje, zadnja riječ ipak je bila moja: ja te izabirem, ja želim s tobom živjeti. Dijete je dar toga biološkog i duhovnoga stanja i prihvaćanja nas samih, ali opet nešto treće. Ono nosi naše karakteristike, ono može biti naša *projekcija*, ali nije *kopija*. Dijete je uvijek *original*.

I ovdje dolazi do izražaja afektivna zrelost: jesmo li spremni i sposobni prihvatiti drugoga, konkretno, sada to dijete u svojoj njegovoj originalnosti? Tu je na djelu čistoća i kristalna jasnoća ljubavi. Dijete je drukčija narav, drukčija osobnost od mene. A mogućnosti da ga prihvatim daje mi ta ljubav koju živim. Tako nas dijete zapravo uči pravoj ljubavi. Ono je drukčije, a opet nam je toliko drago da ga moramo prihvatiti. Osjećamo unutarnji poziv na bezuvjetno prihvaćanje, jer ako dijete nije prihvaćeno, to znači početak trauma za njega.

Dalje, dijete povećava smisao za zajedništvo: ono je tu i treba našu brigu. Datost zajedništva dolazi s njegovim rođenjem. Izrasta iz dviju ljubavi koje su srasle u jednu. Ono je utjelovljenje bračne ljubavi, konkretizacija te ljubavi. Dijete je dovršenje, ukorjenjenje, ostvarenje, izvršenje braka. Sada je postalo i vanjski, vidljivi znak. Dijete je najjasniji znak da se ljubav nije zatvorila u sebe, da nije samoživa, nego da se dariva i žrtvuje. Ljubav je, dakle, u službi nove ljubavi.

Ali ljubav ne završava djetetovim dolaskom. Jednom, kad roditelji sve ulože u dijete, poklonit će ga nekom neznancu ili neznanki. To je zapravo neshvatljivi dinamizam, apsurd, autonomija, tajna ljubavi: kad je nešto tako lijepo, tako divno, to treba pokloniti drugome, ne zadržati za sebe. Dijete je takav poklon za druge, izrastao iz ljubavi roditelja.

Utjecaj djeteta na dinamizam braka

Dijete utječe na dinamizam braka. Ono može postati i opasnost ako se roditelji previše koncentriraju na dijete pa zapuste sami sebe i jedno drugog. Polagano, kroz mjesece, godine, dvije, tri, za vrijeme čitava djetinjstva, bračni drugovi i neopazice počinju živjeti životom »oženjenih samaca« jer više ne prate ono što se u drugome zbiva. Žena se dalje razvija u svojoj afektivnosti, u svojem životu, a muškarac se razvija neovisno o ženi, u svijesti svojih briga i odgovornosti za obitelj. Vremena imaju malo, noći su kratke, opterećenja su velika, odgovornosti, posao... Opasnost je da se jednostavno počinju udaljavati jedno od drugoga, jer doista imaju malo vremena. Da do toga ne bi došlo, vrlo je važna *komunikacija*. Ne bi smjeli zaboraviti koliko je važno da dnevno bar pola sata posvete jedno drugom.

U čemu leži problem komunikacije? Muž ne prati daljnji rast i razvoj žene, i obratno. Polagano se prekida izmjena osjećaja i doživljaja, Ili komunikacija postaje vrlo površna. Dijalog ne ide u dubinu doživljavanja svijeta svojega bračnog druga. Početak je to tihog laganog udaljavanja koje se otkrije tek kad je povratak već otežan. Uz to, ima još jedna opasnost: bojazan da ne bismo povrijedili drugoga, previše ga opteretili i poremetili njegov mir i raspoloženje radosti zbog djeteta. Zbog te bojazni ne kazuju jedno drugome ono što bi željeli.

Dijete pretvara brak u obitelj, u zajednicu ljubavi, međusobnog darivanja, potpunog prihvaćanja i altruizma. Ono je pokrenulo taj dinamizam. Hoće li se brak i stvarno razviti u zajednicu, ovisi o jednom i o drugom suprugu: žele li iskreno zajedništvo, hoće li se stvarno truditi da ostanu u dubokoj komunikaciji?

Jedna od bitnih karakteristika zajednice jest upravo duboka komunikacija bez maski, bez zapreka, bez suzdržavanja u punom povjerenju i u potpunoj prihvaćenosti drugoga. Dijete nas otvara tom procesu, ali o nama ovisi hoćemo li rasti uz dijete, stalno se prilagođavati novim situacijama života, ili se zatvarati u sebe, nastojati održati postojeće stanje, raspoloženje, privilegije. Neprihvaćanje ustrajnog rasta možemo lako prepoznati po tome što ti ljudi vrlo često imaju neki alibi koji smatraju važnijim od braka i obitelji. Takav alibi može biti gradnja kuće, borba za stan, pojačana ekonomska potrošnja itd.

Broj djece i opasnost od jedinca

Kad toliko brige ima s jednim djetetom, koliko će biti s dvoje, troje, četvero ili čak s više? Jedan bračni par je rekao: »Danas upravo žalim. o svojoj četvrto dijete. Ono završi kupanje u 3–4 minute, dok smo se s prvim bavili gotovo sat: nismo se usudili uzeti ga u ruke jer smo se bojali da će mu se nešto desiti, oboje smo sudjelovali pri tome, bila je to prava ceremonija. . . . Ono se naužilo kupanja. Ali ovo četvrto ima ipak više; prihvaćeno je sa zreloom odlukom ljubavi, željenim roditeljstvom. Svjesno mu se dajemo i u tome uživamo. . . .«

Novo dijete donosi radost i novi dinamizam među bračne drugove, što može i njih same iznenaditi. No pojavljuje se i problem. Prvo dijete redovito je željeno i očekivano, ali ako drugo dijete »dode« ubrzo nakon prvoga, ono često može poremetiti raspoloženje roditelja. Roditelji mogu odmah nakon prvog djeteta željeti i drugo. No naglasak je na »željeti«, dakle, radi se opet o raspoloženju prihvaćanja tog drugog djeteta. Pojavljuje se novi element dinamizma braka: odgovorno ili neodgovorno roditeljstvo. Često se vidi da se ljudi ne usude otvoreno i bez tabua razgovarati o tome, a ipak je to jedan od križnih putova svakog braka. Potrebno je da roditelji nađu svoj put prema odgovornom roditeljstvu.

Dolazak drugog djeteta jest problem ako se ne usude o tome govoriti, što može biti razlog da se odnosi polako ohlade. Žena može čak biti sretna i zadovoljna uz svoju djecu, ali neće biti zadovoljna ako je muž previše traži za svoju blizinu. A roditelji su mladi, muž ne gubi seksualni interes. To ohlađenje odnosa može se očitovati različitim bjegovima kojih ne moramo biti ni svjesni: bijeg u djecu, bijeg u posao, bijeg u zabavu, vraćanje u društvo iz prve mladosti, itd. Tako se onih pola sata za muža i ženu, koje je i te kako važno za njihov psihoafektivni i duhovni rast, polagano zapostavlja i odlazi u pozadinu. A ipak je to nutarnja potreba zdrave komunikacije.

Nedostatak komunikacije koji prati okretanje oko tabu tema i broja djece može biti veliki problem, daljnja polazna točka udaljavanja bračnih drugova. Ideal bi bio brak otvoren rastu i ljubavi i velikodušno i odgovorno prihvaćeno roditeljstvo. To na neki način izrasta čak i iz Evanđelja iz našeg religioznog opredjeljenja. Da brak uvijek ostane otvoren, supruzi moraju rasti i u ljubavi prema Bogu koji je izvor života. Tako žive svoj životni sakrament. Manje-više s pomoću tih triju načela dolazi do rješenja ovih problema.

Važna etapa daljnjeg prilagodavanja rastu djeteta jest *Edipov kompleks*. Roditelji se moraju uigravati i uravnoteženo prihvatiti svoje uloge: da majka ne bude ljubomorna na oca kad se dijete vrti oko njega, i obratno. A vrte se zato što u svojoj fantaziji mali želi osvojiti mamu, a mala osvojiti tatu. U tom »osvajanju« odigrava se sva ta igra. Jasno, dijete to

ne čini sviješću odrasla čovjeka, ono samo osjeća potrebu topline, blizine i afektivnosti majke, odnosno oca. Pa ako roditelji tu igru ne prihvate smireno, nego strogo brane, onda to može biti daljnja točka poremećaja u životu djeteta. Takav roditelj mora da je vrlo arogantan ako mu dijete ne mo/e pristupiti, s njim se poigrati, maziti se oko njega. To može izravno ili neizravno odbiti dijete, pa će ono biti prisiljeno da tu toplinu traži izvan obiteljskog kruga, kod neke tete, strica ili prijatelja. Edipov kompleks osobno je važan za kasniji zreli razvoj i identifikaciju s vlastitom splonošću. Na kraju mali ili mala popušta, jer vidi da nije kao tata, odnosno mama. nije tako velik, ili velika, da može osvojiti mamu, odnosno tatu, pa odgoda to pitanje za kasnije.

Polazak djeteta u školu

Slijedeće razdoblje, koje, sigurno, snažno utječe na roditelje jest djetetov polazak u školu. Brige se polagano povećavaju i roditelji počinju sudjelovati u društvenom životu djece. Sigurno da je to spojeno s velikim problemima, prije svega s ekonomskim i vremenskim, te s odgojnim: i za djecu i za roditelje kao par.

Dijete polako počinje stjecati svoj krug prijatelja, krug znanaca, htjeli mi to ili ne htjeli. To možemo kočiti, ali će taj proces ići dalje. Ako kočinio taj proces socijalizacije, dijete se danas-sutra može osjećati vrlo nesigurno u društvu. Znači, važno je i za nas i za našu djecu da djeca imaju dovoljno društva, svojih drugova vršnjaka, igara.

Polaskom u školu opet može narasti pojačana briga za dijete, a to rezultira smanjenjem vremena za supruge kao bračni par. Počinju sudjelovati u djetetovu životu i počinju ga formirati. Pitanje je hoće li ga formirati prema sebi, stvaranjem *kopije sebe*, ili ga formirati prema njegovim karakternim osobinama i ritmu rasta? Dijete od nas traži da se mi prilagodimo. Mi smo prošli djetinjstvo; šteta je što smo sve zaboravili. Moramo slijediti ritam djeteta, a ne nametnuti mu svoj odrasli ritam, nametati mu naš odrasli način ponašanja, mišljenja i govora. U tom smislu bilo bi dobro čitati >A'alog Princa«: njegov je veliki problem komunikacija s odraslima, jer on samo komuniciraju na nivou razuma, na razini ideja, a ne komuniciraju srcem, ne znaju gledati stvari kako ih gleda normalno zdravo dijete. Treba da kontroliraju i razvijaju spontanost rasta ali najviše treba da prilagodavaju sebe. To je, dakle, novi poticaj da nas dijete otvori nutarnjem rastu kontinuiranog prilagođavanja.

Kad bi me netko pitao kako da se ponašam prema djetetu, odgovorio bih mu: kao prema odrasloj osobi; onda se najmanje pogriješi. Jasno, ta osoba nije još zrela, ali u djetetu treba gledati osobnost koja se nikad ne smije povrijediti, a još manje oštetiti. Ono što se kaže treba razložiti toliko puta koliko je potrebno da dijete shvati. To je vrlo važno, jer u

suprotnom, komuniciramo kao i inače u životu: gluh s ćoravim! Vredno-
te, i sve što se kaže djeci, morale bi biti prenesene s mnogo ljubavi i ra-
zumijevanja. Potrebno je poznavati razvojne faze djeteta, kada je sposobno
i spremno nešto shvatiti. Sve nas to potiče na kontinuirano praćenje razvo-
ja djeteta, čemu želi poslužiti i ova Škola.

S obzirom na roditelje, važno je tko će se baviti djetetom, tko će ga
odgajati. Hoće li dijete roditelje razdvojiti kao par, ili će oni i dalje ostati
jedna duša, jedno srce? Hoće li ih ono podijeliti u stavovima i dužnostima:
ti vodiš brigu o odgoju, a ja o ekonomskoj sigurnosti, ili će oboje sudjelovati
u odgoju i »ići zajedno s djetetom u školu«? To je važna dilema. Jesmo li
prema odgoju djeteta jedno, jesmo li obadvoje angažirani? Trebalo bi da
budemo jedno. Nije dovoljno da dijete doživi lik i ljubav samo jednog ro-
ditelja. Potrebno je aktivno sudjelovanje i oca i majke da bi odgoj mogao
biti uravnotežen. Ako su roditelji već u pripravi za brak sredili i uskladili
svoje stavove i nazore, onda će u odgoju biti mnogo lakše. Neće biti svada
zbog djeteta, što je također jedan od razloga međusobnog udaljavanja ro-
ditelja.

Djeca u pubertetu

Ako dijete nije uspjelo riješiti Edipov kompleks u pravo vrijeme, na
početku puberteta još će tražiti blizinu i afektivnost roditelja suprotnog
spola da bi se onda zauvijek udaljilo od njega i identificiralo se sa svojim
spolom. On mora postati muškarac, a ona žena. To je također test zrelo-
sti za roditelje; jesu li kroz te godine braka rasli dalje prema punoj zre-
losti i ljudskosti. Čovjek uvijek raste i uvijek uči. Plod tog učenja sad
dolazi do izražaja: hoće li se dijete moći identificirati s roditeljem kao s
odraslom osobom i shvatiti da su roditelji doista sposobni da žive u ovom
remenu ili će možda reći: moji roditelji imaju 35 ili 40 godina, ali oni
su zapravo već »stari«. Ovisi o dinamizmu prilagođavanja našeg nutar-
njeg života hoćemo li ih i u toj dobi razumjeti. Do promašaja dolazi
ako ne vodimo brigu o svojoj nutarnjoj kulturi i razvoju. Moramo se
prilagoditi svakoj novoj situaciji u koju nas dijete stavlja. Jedan od uvje-
ta za to jest i svijest da dijete živi u drukčijem vremenu, u drukčijim pri-
likama no što smo mi živjeli. Čini nam se da smo djetetu dali mnogo toga
što nama nisu dali naši roditelji. No nemojmo odmah očekivati odgovor:
on će doći tek kasnije. Moramo se spremati i odgajati za ta buduća vre-
mena. Djeci i mladima smeta kad se kaže da su »buduća generacija«, da
su »nada budućnosti«. Oni više vole biti generacija koja živi sada i ovdje,
koja je već sada prihvaćena i voljena i nailazi na razumijevanje, jer odrasli
već sada u njima vide pozitivne vrednote.

Sada, ako to prije nismo učinili, moramo vidjeti te pozitivne vrednote i osobine djeteta. One se moraju razvijati. A prihvaćanje tih vrednota i roditeljima će pribaviti zadovoljstvo kad vide u svojem djetetu nešto lijepo što se i u toj dobi može voljeti, kad se ono počinje pomalo udaljavati. Pubertet je, naime, vrijeme kada *desatelizacija*, koja počinje završetkom Edipovog kompleksa, dolazi do vrhunca. I tu redovito počinju drame u obitelji: dijete traži svoju slobodu. Roditelji pak smatraju da ono nije još sposobno za tu slobodu, da nije odgovorno. Početak je to krize. Dijete spontano osjeća da mora postati samostalan čovjek koji će živjeti danas i sutra svoj život u »svojem vremenu«. Znači, mora živjeti dinamikom svojega bića, slijediti »svoju zvijezdu«, svoju narav, put svojih talenata, kako bi se postavilo i ugradilo u novo vrijeme, i biti ono što smo i mi željeli biti za naše vrijeme: sol i svjetlo — kao kršćani i kao ljudi.

Ta desatelizacija oslobađa dijete od kruga roditelja i postupno ga uvodi u svijet. To se ostvaruje posredovanjem klapa, vršnjaka i prijatelja. Tu počinje njegovo novo stvaranje, njegovo novo rađanje. Ako smo dobro sijali dotle, do 14., 15. godine, do tog definitivnog razvoja, ono će možda još tu i tamo »udariti glavom o zid«, ah onda će polako doći na svoje mjesto. Mora iskusiti prisutnost i snagu i laži i zla da bi moglo definitivno zavoljeti Istinu i dobro.

Proces je desatelizacije važan pa ga moramo ne samo dopuštati nego čak i pospješiti. Što grčevitije odolijevamo tom procesu, to manje nailazimo na razumijevanje i prihvaćanje u djece. To je muka koju moramo doživjeti. To ne znači pustiti djetetu da radi sve što hoće, ali mu treba omogućiti prostor za slobodu i odgovornost. To je vrhunac odgoja: maksimalna *sloboda* uz maksimalno *povjerenje* i maksimalnu *odgovornost*. Ako smo s djetetom kao osobom iskreno postupali do tog vremena, ako se ono uvijek osjećalo prihvaćeno, ako smo se stalno trudili da ga shvatimo, razumjet ćemo i tu njegovu potrebu. Pa kad udari o zid, najprije će se vratiti roditeljima. No, ako je sve to nedostajalo. Ići će nekom drugom: prijatelju, bliskom rođaku, svećeniku, nekom u koga ima povjerenje. Bez tog izlaženja nema zrele ličnosti. Za roditelje je možda najteža kušnja ovo polagano, ali ustrajno životno izlaženje djece iz obitelji. Moraju im i dalje ostati na raspolaganju oni, ljubav, razumijevanje, njihova radost i njihovo evanđelje, njihov dom i njihov dinar. Ali ih treba pustiti u život, jer i ovdje vrijedi ono evanđeosko: »Tko želi sačuvati svoj život. Izgubit će ga«. Tko želi pod svaku cijenu zadržati uz sebe dijete, izgubit će ga. Otići će iz kuće i nikad se više neće vratiti. Ali ako mu pružimo potrebnu slobodu da ode i da se vrati, onda ćemo ga sačuvati.

Moramo znati da smo došli do trenutka kada dijete počinje živjeti vlastiti život, a to jedva ili malo spada u našu domenu; to je stvar njegova iskustva, traženja i opredjeljenja. Tako se razvija autonomija ličnosti. Ako smo to osamostaljenje dopustili mnogo ranije, za nas neće značiti ništa novo pa ćemo stvar prihvatiti spontano. Djeca, koliko god budu izlazila iz kuće, uvijek će se vratiti radosna i smirena.

Pedagogija je na strani života. Život mora ići naprijed. Novi naraštaj mora dobiti svoj životni prostor.

Taj odlazak od kuće roditelji vrlo često proživljavaju kao vlastiti neuspjeh: »Dakle, mučili smo se uzalud.« Međutim, istina glasi ovako: plod je lijep i sazrio, pa ga treba pokloniti drugome: nekom neznancu, zajednici. Bogu. Veoma je važna ova spoznaja, ona ispunjava smisao roditeljskog života.

Poseban je problem za mnoge roditelje kad vide da dijete gubi svoju vjeru, premda to nije uvijek tragična kriza, već nužna faza u razvoju njegove vjere. Ako smo mu darovali vjeru u djetinjstvu, ne treba da se bojimo za njega u mladosti. Ako svoj dijalog s Bogom nije još dovršio, dovršit će ga kasnije. Kad sam razgovarao s gimnazijalcima o ovom problemu, tj. o tome da svatko mora proći kroz krizu vjere, pitali su me: A koliko dugo to traje? Ovisno, odgovorio sam: nekoliko mjeseci, godinu, dvije. Jedan je sa strahom rekao: »Ja ne bih htio, ali osjećam kako postajem nevjernik. Ja u sve počinjem sumnjati.« To je redoviti proces u svakom mladog čovjeka. Tko god izlazi iz religiozne obitelji, u jednom trenutku počinje sumnjati u sve, da bi nakon ponovnog razmišljanja, nastojanja, traženja i prihvaćanja konačno počeo vjerovati iz osobnog uvjerenja. To je ono Pavlovo: »Kad sam bio dijete, govorio sam kao dijete, mislio kao dijete. Kad sam postao zreo čovjek, odbacio sam što je djetinje« (1 Kor 13. 11). Djetinju vjeru treba »svući«, a obući zrelu, odgovornu, u kojoj ja stojim pred Bogom i Kristom.

Od prvobitne je važnosti upravo ta prisutnost Krista u našoj obitelji. Kada se raspline vjera u Boga koji ima bradu, koji je dobar djed i uvijek tapša po ramenima, mora nešto ostati. Kod mnogih sam gimnazijalaca, na žalost, mogao registrirati da ostaje — praznina. Samo u jednoga od njih trideset sam naišao da je ostala slika Krista. Krist je za nas put do Boga. Pa ako za čitavo vrijeme vjeronauka nije ostala slika Krista, osobe koja me voli, koja me prihvaća, onda je sav vjeronauk — obiteljski i crkveni — zatajio. Kad je došla kriza, Krist nije prisutan. Znači, dijete nije bilo pripremljeno za to. Kad je došla kriza vjere i kad je trebalo potsegnuti za Evandljem, dijete nije znalo kako se to radi, jer nismo razvili tu potrebu kod njega. Zbog toga ostaje ta praznina. Da bi se ona ispunila, naknadno moraju ponovno tražiti put. To je, naravno, za religiozne roditelje velika životna drama, jer doživljavaju da vrednote koje su s ljubavlju sijali, počinju nestajati. No ipak, one su tu, samo što nastaje novo preraštanje. Ako je u obitelji prakticirana zajednička molitva, ta će se molitva sada također transformirati u traženje Božjeg lica. Gdje je obitelj bila zdrava, sređena, taj će prijelaz proći bez većih trauma. Gdje je bilo više trzavica, više nerazumijevanja, više autoriteta radi autoriteta, tu će se kriza razriješiti teže.

odlazak djece iz kuće

Tu mislimo na sve vrste odlazaka, npr. zbog školovanja, vojske, zaposlenja itd. Malokad se javljaju, možda dolaze kući samo kad im je prazan džep. Žene se i udaju pa konačno napuštaju obitelj.

Suze će, sigurno, poetíci niz lice pri oproštaju, ali znat ćemo da će se vratiti jer je ovaj dom uvijek bio dom ljubavi, radosti i povjerenja. Na to se moramo spremati ili ćemo doživjeti dramatično trganje iz živog tkiva obitelji. Ako smo se potpuno navezali na djecu, potpuno ih osjećali *samo svojim*, a ne Božjima ili djecom svojega naroda, djecom mnogih vremena, tad će taj rastanak biti dramatičan, bolan i težak. Zato je potrebno da se na to spremamo izdaleka: na taj životni poklon naše djece. Psihološki taj proces ide od početka, od prihvaćanja prve trudnoće pa do potpunog darivanja, tj. kad svoje dijete darujemo nekome za koga nismo nikada ni čuli. To je moguće samo onda ako je u nama razvijen stav ljubavi i povjerenja u naše dijete, u njegov Izbor i njegovu odluku ljubavi. Isus je rekao svojim učenicima: Ovo sam vam rekao prije nego se dogodi da znate kad se dogodi. I ja bih time skromno završio: i ja sam vam sve to rekao da, kad se dogodi, znate da je to taj trenutak, da se onda vas dvoje isplaćete, ali da djetetu dadnete potpunu slobodu da može postati čovjek. A Bog će ga pratiti, ako ste ga njemu predali.

Izbor iz literature:

- ARTO ANTONIO, *Psicologia evolutiva*, UPS, Roma 1973.
BUEHLER CHARLOTE, MASSARIK FRED, *Lebenslauf und Lebensziele*, Fischer, Stuttgart 1969.
BOVET THEODOR, *Die Ehe*, Katzmann, Tübingen 1967.
DIENELT KARL, *Anthropologie des Jugendalters*, Ratingen, Kastellan, Düsseldorf 1974.
FRANTA HERBERT, *Interazione educativa*, LAS, Roma 1977.
FRANTA HERBERT, SALONIA GIOVANNI, *Comunicazione interpersonale*. Teoria e pratica, LAS, Roma 1979.
GRAVENITZ JUTTA VON, *Ehe im Wandel*, Bonz, Stuttgart 1966.
HARDEGGER JOSEPH ANTON (a c. dl), *Handbuch der Elternbildung* (I. und II. Bd.); talijanski: *Il libro dei genitori* (vol. I. e II), Ed. Paoline, Milano 1969.
JERSILD ARTHUR T., *Psicologia dell'adolescenza*, La Scuola, Brescia, 1975'.
THOMAE HANS, *Persönlichkeit. Eine dynamische Interpretation*. Bonvier, Bonn 1973'.
CSPG (Centro Salesiano Pastorale Giovanile), *Proposte per l'educazione dei giovani all'amore e al matrimonio*. Torino. {Pastor, giovanile br. 8-9/1973.},